

Documentar Gorjan - Br. (f. 1, 6, 7)
rez. Stefan, f. 12
Mărt. și măr. la Br. (f. 14-15)

Inventoriu 5786 16-20
Rec. Hela (f. 22)
38-f. 1, 20

I - R. Br. 3

Materiale
pt nr. 4

caseta - p. 40

Portal Măiastra

Anul I, nr.3 / 2005

Trimestrial editat de SOCIETATEA DE ȘTIINȚE FILOLOGICE DIN ROMANIA - FILIALA TÂRGU-JIU, CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CONSERVAREA ȘI PROMOVAREA CULTURII TRADITIONALE GORJ și BIBLIOTeca JUDEȚEANĂ «CHRISTIAN TELL» TÂRGU-JIU

„Dinastia” GORJANILOR

Ursita joacă nu numai rengiuri dar și impletește uneori armonios soarta oamenilor. Iată în secolul trecut cum, nu departe de mănăstirea Tismana, în comuna Godinești, se naște în 1869 ION CIOBANU (alias Ion Georgescu-Gorjan), iar săpte ani mai târziu, numai la câțiva kilometri distanță, și tot în județul „Gorju”, pe plaiul Vulcan, comuna Peștișani, în cătunul Hobita, vedește lumina soarelui Constantin Brâncuși!

Atrăși de mirajul și forfota orașului, amândoi dornici „de proprieșală”, vor porni per pedes, fiecare de capul lui, spre Craiova, unde în 1893 îl găsim ucenicind pe aceeași stradă, Madona Dudu; Constantin la numărul 19, la un „Magazin de Mărfuri și Coloniale”, iar Ion la numărul 23, la prăvălia cu „zefir”, „presuri” și alte „lipscăni”, la „Steaua Colorată”. Aici, deasupra (la etaj), va poposi Brâncuși în anul 1902, răstimp în care el va modela în ghips un admirabil portret al gazdei sale, cel al prietenului Ion Georgescu-Gorjan.

Firul se leagă mai departe, după mai bine de 35 de ani, când fiul lui Ion Georgescu-Gorjan (pe care Brâncuși îl trata „cu multă omenie și drag”) a colaborat cu fidelizeitate și trăinție la înfăptuirea Coloanei fară sfârșit, izbutind în 1937 performanța ca numai în patru (4) luni de zile, și cu mijloacele domoale aflate în Regatul României de atunci, să înalte – după cum consemna un istoric de artă englez – „singura sculptură a timpurilor moderne care poate fi asemănată cu marile monumente ale Egiptului, Greciei și ale Renasterii”.

Ştefan Georgescu-Gorjan, ca un pănic de faz, a purtat tot lungul vieții sale grăja Coloanei lui Brâncuși, remetalind-o pentru ultima dată în 1976...

De astunci paragină, un neînțîlnit gîr de neajunsuri și frădelegi s-au abătut nu numai asupra Coloanei și a arborilor ce o înconjură (și care au fost cu totii rețeați), dar, rând pe rând, și asupra celorlalte capodopere lăsate intacte... (continuare în pagina 20)

BARBU BREZIANU

Centenar ȘTEFAN GEORGESCU-GORJAN (29 aug./11 sept. 1905 - 5 martie 1985)

Documentar Gorjan – Brâncuși

In testamentul din 12 aprilie 1956 al lui Constantin Brâncuși sta scris:

„Las mostenire statului francez pentru Muzeul national de arta modernă, absolut tot ceea ce se va afla în ziua mortii mele în atelierele mele situate la Paris, Impasse Ronzin numarul 11, exceptie facand doar banii lichizi, titlurile sau valorile care s-ar putea găsi aici și care vor reveni legatarilor mei universali.”

Dupa decesul sculptorului survenit la 16 martie 1957, Muzeul national de arta modernă din Paris a preluat din atelier sculpturile, mulajele, desenele, fotografile, unelele de lucru, mobilierul, vioara și chitară, fondul fotografic, biblioteca, discoteca și arhiva artistului. Brâncuși pastrase cu grijă harti, facturi, plicuri sau chiar foi de carnet goale.

Arhiva, biblioteca și discoteca gasite în atelier au fost inventariate cu grijă și prezente publicului în 1997, în volumul „L'Atelier Brancusi”. Cateva desene și documente de arhiva ale sculptorului, aflate în pastrarea legatarilor sau universali, Alexandru Istrati și Natalia Dumitrescu, au fost incluse în volumul „Brancusi”, publicat de acestia împreună cu Pontus Hulten în 1986 la Flammarion. O impresionantă cantitate de documente inedite, numite de mostenitor, a putut însă intra în circuitul public abia după decesul acestora, prin actul de „datinu” către statul francez, facut în noiembrie 2001 din partea mos-

tenitorului lor legal, Theodor Nicol. Cu aceasta ocazie, arhiva cunoscută s-a completat cu bogata corespondență a artistului și cu numeroase desene și scrieri olografe ale sale. Materialele selectate de către Marielle Tabart și Doina

Lemny au fost publicate în volumele „La dation Brancusi” (Paris, Centre Pompidou, 2003) și „Brancusi inedit” (București, Humanitas, 2004).

Multumita „datiunii”, arhiva lasată de autorul concepției tehnice a Coloanei infinite monumentale, inginerul Stefan Georgescu-Gorjan, s-a imbogătit la 22 aprilie 2004 cu copii xerox ale scrisorilor trimise lui Brâncuși de către inginer în perioada realizării Coloanei. În volumul „Brancusi inedit” se află și alte documente care confirmă legaturile dintre familia Gorjan și sculptor.

Astfel, la p. 213 din carteata citată se gaseste o referire la Ion Georgescu-Gorjan, tatăl inginerului și bun prieten al sculptorului, pe care l-a gazduit în terenete în locuința sa din Craiova, în str. Rosetti nr. 14. Într-un mesaj nedatat, scris cu cerneala neagră pe o carte de vizită a lui Costică I. Grecescu - Roseti 15 Craiova, citim: „Dle Brancusi atata eu cat și Gorjanu suntem separati pe Dta caci nu ne scrii de mult, Ce mai faci, raspunde. Grecescu” (continuare în pagina 5)

SORANA GEORGESCU-GORJAN

Intâlniri esențiale:

Lucian Blaga – Constantin Brâncuși

„Pe umărul Dochiei măndre căntă pasărea măiastra”
(Mihai Eminescu - Memento mori)

În tratatul de metafizică asupra ființei, Constantin Noica îl numea, alături de Eminescu, pe Brâncuși, drept artistul care, prin grau universal al operei sale, refac paradigmă meditației profunde asupra lumii și existenței, – temă reluată exegetic recent de Alexandra Laignel-Lavastine în vol. *Paradoxul Noica* (traducerea românescă la Editura „Humanitas”, 1998). (1)

„Rostirea românescă a lui Brâncuși”, despre care scria și Ionel Jianou în monografia dedicată Titanului din Hobita Gorjului (2), dă naștere, în planul gândirii universale – grație unui limbaj plastic de anvergură ideatică – unui prelung ecou metafizic, porât dintr-o cultură capabilă de profunzimea mesajului filosofic și de deschiderea rostirilor specifice intru ființă.

Hermeneutul noimelor filosofice reflectate de anumite cuvinte ale limbii române descoperite în Brâncuși, ca și exegetul brâncușian de la Paris, un mod admirabil și profund de a face filosofie, nu în planul discursiv al ideilor, ci în imanentă concentrare de simboluri și sensuri a Operei. O operă cu simțul antropologicului, reverberând, engramatic, esențialitatea ființei, miturile preistorice și atlantidele ale umanității, de care vorbea, bunăoară, Mircea Eliade.

(continuare în pagina 8)

Prof. dr. Zenovie CĂRLUGEA

Documentar Gorjan – Brâncuși...

(continuare din pagina 1)

In Arhivele Statului din Craiova, Epitropia bisericii Madona Dudu se pastreaza de altfel procuri date de Brancusi atat lui Costica I. Grecescu in 1899 (dos.12, f.6), cat si lui Ion Georgescu-Gorjan in 1902 (dos.16, f.2). Facsimilele acestor procuri se pot vedea in lucrarea lui Barbu Brezianu „Brancusi in Romania” (Bucuresti, All, 1998, p. 239 si 241).

In „Brancusi inedit”, la p.302 este reprodusa o scrisoare de la Daniel Poiana, din Hunedoara, dataata 17 august 1921, in care stia scris: „In urma multor cercetari intrebari si informatii da Dzeu se afiu adresa ta de la Dlu Georgescu-Craiova chiar azi si de bucurie ma grabesc sa tii scru.”

Din amintirile inginerului Gorjan, consemnate in volumul „Am lucrat cu Brancusi” (Bucuresti, Universalia, 2004) stim ca: „In albumul de ilustrate al familiei noastre am vazut cateva zeci de carti postale cu vederi, trimise de Brancusi tatalui meu de prin toate locurile unde se gasea temporul [...] Din pacate, prim anul 1931, cand atat eu cat si fratrele meu eram plecati de mai mult timp din Craiova, aceste pretioase marturii ale drumurilor lui Brancusi prin Europa au disparut, in imprejurari pe care nu le-am putut lamuri.”

Este interesant ca in arhiva Brancusi a fost identificat un „plic fara scrisoare, cu scrisul lui Stefan Georgescu-Gorjan, adresat lui Brancusi” (vezi „Brancusi inedit”, p.416). Studiind copia xerox a respectivului plic, am constatat ca la expeditor stia scris „C.Georgescu Gorjan, str. Sofia Caneciu 6, Craiova”, iar stampila postei la sosire purta data 2 III 1931. Expeditor era mama inginerului, Constanta, iar scrisoarea contineau probabil felicitari de ziua de nastere a sculptorului.

I Prima vizita a lui Stefan Georgescu-Gorjan in atelierul sculptorului este mentionata pe o ilustrata trimisa de inginer din Paris parintilor sai la 26 decembrie 1934: „P.S. Am fost la Brancusi cu care am stat mult de vorba. E un adevarat artist, de geniu.”

La 7 ianuarie 1935, inginerul il viziteaza din nou pe artist si primeste de la acesta un exemplar al catalogului expositiei „Brancusi” de la galeria Brummer din 1926, cu o dedicatie: „A Stefan Georgescu-Gorjan, souvenir de Paris et disque exotique. C.Brancusi Paris, 7 janvier 1935”

Este data la care tanarul inginer propune o solutie tehnica pentru realizarea Coloanei infinit monumantale, solutie acceptata de artist, care il invita sa-i fie colaborator.

In arhiva Brancusi se pastreaza scurte misive pe ilustrate primite de la inginer la 14 si 25 ianuarie 1935, salutare in „Brancusi inedit” la p.415-416: „Afectuoase salutare din Belgia / St.Georcescu-Gorjan / Namur - 14. I. 35” „Chaleureuses salutations vous envoie / St. Georgescu-Gorjan / Berlin. 25.I. 35”

In arhiva Gorjan exista o carte postală trimisa de inginer din Paris parintilor sai la 7 decembrie 1936, in care citim: „Draga mama si tata, Asta seara plec din Paris in Nord, apoi in Belgia si Germania. Va rog sa-mi raspundeti Postlagernad Dusseldorf (Deutschland). Am fost azi pe la Brancusi – am luat masa cu el si am povestit de multe lucruri. A imbarcati saracul, e cam bolnavic si are de lucru in India si America, dar nu se poate duce momentan, din cauza sanatositatii [...] Va saruta Fane”.

Piesa cea mai preicioasa din Arhiva Gorjan este desenul viitoarei Coloane realizat de Brancusi in august 1937 pe o fotografie a amplasamentului acestora.

Sculptorul a fost gazduit la Petrosani in locuinta inginerului in tot cursul lunii 1937, perioada in care au stabilit dimensiunile monumentului.

In Arhiva Brancusi, se gaseste un deviz din 12 august 1937 scris de mana si semnat de inginerul Gorjan: „Monumentul, de 30 m inaltime, din elemente de fonta de 15 mm grosime, asamblate si metalizate cu bronz galben, inclusiv fundatii si montare: 500 000 lei. Daca se face din bronz de 8 mm grosime, va costa cu circa 500 000 lei mai mult. Termenul de livrare va fi deasemenea mai mare (6 luni in loc de 2 luni).

Textul, tradus in franceza cu modificarile, a fost publicat in carteza mostenitorilor la p. 268. O reproducere corecta, in romana, se gaseste in „Brancusi inedit” la p.416.

Tot in Arhiva Brancusi se pastreaza o ciorna de scrisoare nedatata, scrisa cu creionul pe o foaie de hartie, al carei text a fost tradus in franceza in carteza mostenitorilor la p. 224 si reproducator in romana in „Brancusi inedit” la p. 416:

Draga George/s/cu

Azi am vazut pe Dna Tatarascu/cu. Ferul si/-a comandat si va sosi peste cateva zile. Vei primi 50 000 lei pentru a incepe imediat lucrarile pentru postament. Pentru galvanizare si orice alta necesitate te vei adresa la Dna Tatarascu/cu. Dsa sa ocupi cu plata lucrarilor (Banii nu erau depusi la T.Jiu). In afara de toate/cuvant neclar/jai sa primesti o retributie personala.

Ciorna a fost scrisa probabil la 1 septembrie 1937, dupa cum se poate deduce din forma definitiva a scrisorii, prima data de inginer la Petrosani la 4 septembrie:

In tren 2 septembrie 1937

Draga Georgescu

Eri am vazut pe Dna Tatarascu si mi/-a spus ca ferul a sosit si ca t/i-a trimis un cheung de 50.000 lei ca sa poti incepe imediat lucrarile pentru fondament si in urma sa/-i cei toti cel-/t trebue. Eu te rog sa nu faci nici o economie si sa survezezi cat sa poate mai mult calitatea materialelor.

Modelul sper ca si/-a terminat bine si ca lucru avanseaza. Mie mi/-e peste putinta sa ma mai opresc sa/-/l vad.

Doamna Tatarascu ar vrea ca fonta sa nu fie prea neteda si te roaga sa/-i dai de veste indata ce o fi un element facut ca sa vie sa vada.

Te rog sa incepi imediat constructia fondamentului ca sa aiba vreme sa sa intareasca pana ce incepi constructia elementelor si cand ai incepe constructia daf/-mi de veste te rog ca sa vin.

Cu drag si multa omenie

C. Brancusi

11 Impasse Ronsin

Paris (15e)

PS Prietenie la toti (sper ca Georgica ti/-a adus ce/-ti datoram)

In absenta sculptorului plecat la Paris, inginerul a avut raspunderea intregii lucrarilor. A realizat fotografii-document ale principalelor etape de lucru si l-a tinut in permanenta la curent pe artist cu mersul lucrului.

O prima misiva, scrisa de mana in franceza, trimisa de inginer lui Brancusi poarta antetul „Petrosani, Societate anonima romana pentru exploatare minelor de carbuni, Directiunea Minelor, Petrosani” si este dataata 3 septembrie 1937:

Cher Monsieur Brâncuși,

Je n'ai pas voulu vous écrire, avant d'avoir reçu des bonnes nouvelles que j'attendais. J'ai été appellé avant-hier à Poiana par le Premier Ministre, qui m'a donné un chèque de 50 000 lei, pour les frais à couvrir. Il m'a dit également que le fer a été commandé et expédié. En effet, hier j'ai reçu de Resita un avis d'expédition. Le reste du matériel vient de Bucarest, de Malaxa. Je n'ai plus aucun souci. Le modèle a été terminé depuis deux jours (complètement) et on fait actuellement des préparatifs, pour commencer la coulée du premier élément.

J'ai commencé aussi le calcul des fondations et j'irai à la fin de la semaine prochaine avec mes hommes à Tg.Jiu, pour faire faire la plaque de base.

Il y a une question, sur laquelle vous devez me répondre: je viens de recevoir, de la part de „Metalizarea“ une lettre, par laquelle on nous conseille de choisir du fil en bronze ou en cuivre (plutôt rougeâtre), au lieu du fil en laiton (jaune). Ils prétendent que, après quelque temps le laiton oxyde et donne une couleur laide, tandis que le bronze, même en oxydant garde des tonalités plus agréables. Je vous prie de décider. J'ai dit au Premier Ministre que la couleur pourrait changer et il a été d'accord de nous rapporter à vous.

La question de la place publique ne sera mise au point que vers le 15 octobre (le Premier Ministre escoupe cette date pour l'achèvement des travaux). Il m'a dit que nous devons être prêts avant la fin Octobre, mais pas avant le 15 Oct. (ce qui ne serait même pas possible).

Je crois que votre présence ici sera nécessaire après le 15 Oct. Je vais vous tenir au courant et vous communiquer la date a laquelle vous devriez partir de Paris.

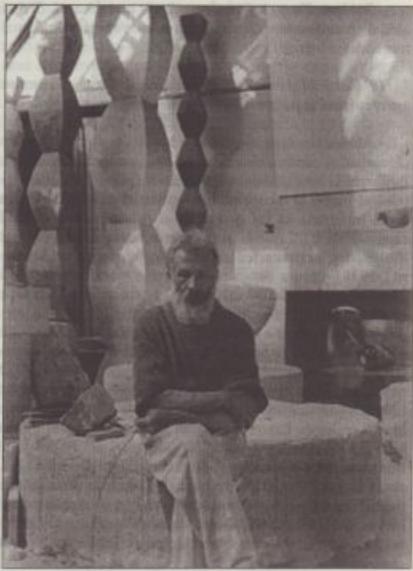
Je suis certain que la chose finira bien et que la colonne sera belle. On a commencé déjà a en parler (ci-joint une coupure de journal).

Est-ce que votre ami, le Maharajah, a donné des signes de vie? Je vous prie d'agréer mes salutations les plus affectueuses E.Georgescu Gorjan

Je vous envoie également une lettre que j'ai reçue ici entre temps.

Mon adresse est St. Georgescu-Gorjan, inginer Petrosani (Romanie)

Un fragment din scrisoare a fost reformulat in carteza mostenitorilor lui Brancusi, la p.222 („le module de bois a ete termine il y a deux jours“). Scrisoarea nu a fost reproducator in „Brancusi inedit“.

In Arhiva Brancusi se mai pastreaza si o alta scrisoare cu antetul Societati Petrosani, dataata 16. IX. 1937. Scrisoarea este scrisa de mana inginerului, in romana.

Draga maestre,

Desi v'am scris de foarte mult timp o scrisoare, prin care ceream unele relatiuni cu privire la culoarea metalizarii (bronz in loc de alama), n-am primit nici un raspuns. Doamna Tatarascu, care a fost azi pe-aci, imi spune deosebita ca va intrebata ceea ce printre scrisoare si nici primiti nici raspuns. Mi-a fost teama ca nu fiți cumva bolnav (Doamne ferestrel), ceea ce mări fi afectat mult. Va rog deci să-mi raspundeti. Într timp, din cauza greutăților de livrare, am mandat cu aprobarea d-nei și d-lui Tatarascu, niste sarma de bronz, ca să nu stăm după ea, cand vom avea nevoie. Cred că și asta, coloana va fi frumoasă.

Iata inca ce va roaga dna Tatarascu: sa-i trimitemi o schita asupra dimensiunilor portii de piatra (in care veti sculpta coloana sarutului - adica motivul respectiv), ca sa asezem macar blocurile acum, inainte de inaugurarea monumentului. Sa si interesam de piatra de langa Deva si a vorbit cu vreo 10 pietrari cari sau legat sa asezem blocurile conform cu schita. Eu am fost eri la Tg. Jiu si am inceput fundatia coloanei. Se lucraza extraordinar de asiduu la facerea strazilor crucise. Sunt expropriati locurile peste tot - e o activitate nebuna. In ceea ce ma priveste, am primit de 4-5 zile tot fierul pentru stalpi si am inceput de alaltaieri confectionarea lui. Azi am turnat primul element, care - sa sper - va fișe bine. Am organizat lucrul ca sa putem de 4 bucati pe saptamana. D-na Tatarascu a fost multumita de mersul trebei si mi-a spus ca si Regele se intereseaza de povestea coloanei si ca probabil va veni si la inaugurare. Sa hotarati ca aceasta sa aliba loc la 1 Nov. a.c., deci va trebui sa veniti in a doua jumatate a lui Octombrie.

Va mai rog odata pentru schita portii pentru d-na Tatarascu - pe care mi-o puteti eventual trimite si mie sa i-o predau. Dansa si acum mereu acasa si se occupa de toate. Am comparat cimentul si am trimis la Tg. Jiu. Si am inceput si transportul pietrei pentru fundatii, la care in prezent se separa.

In orice caz, sper sa-mi raspundeti 2-3 randuri, sa afli ca suntem sanatosi. De coloana sa naveti grija, fiindca va merge bine (desi am auzit ca lumina spune ca sunt nebun, ca am indrasnit asemenea construcție grea! - Sa fie sanatosi-

Primiti, va rog, salutari mele cele mai afectuoase

Fantica Georgescu-Gorjan

Scrisoarea este reprodusa in „Brancusi inedit” la p.417, dar data apare gresit – 6.IX in loc de 16.IX. Comparand textul cu cel din copia xerox se constata mici erori nesemnificative. Este insa complet gresita lectura „Ei [pietraii] au fost eri la Tg.Jiu si au inceput fundatia coloanei”, in loc de „Ei am fost eri la Tg.Jiu si am inceput fundatia coloanei”.

Ca raspuns la aceasta scrisoare, inginerul primeste de la Paris urmatoarea telegrama din 20 septembrie 1937:

„Il faut que la metalisation soit jaune. Avec vous fondus des elements. Amities. Brancusi”

In Arhiva de la Paris exista ciorna telegramei, scrisa de mana artistului. Textul este reprobus in „Brancusi inedit” la p. 416, cu mici erori de lectura. Conform copiei xerox, ciorna (fara stersaturi) se citeste :

„Georges Inger Petrosani Hunediora Romania
il faut que metalisation soit jone – avec vous des elements fondus amities Brancusi”

In cartea lor, mostenitorii lui Brancusi au publicat in franceza fragmente din scrisorile trimise de inginer sculptorului, la 12 si 18 octombrie 1937. Copiile xerox primeite de noi releva faptul ca ciornale sunt scrise de alta mana decat la inginerul Gorjan, intr-o francesca defectuoasa – diferita de cea corecta folosita de inginer – cu corecturi facute de altcineva, fara antet si fara semnatura. Presupunem ca este vorba de traducturi efectuate de mostenitorii dupa originala in limba romana. Acestea s-au pierdut probabil, caci nu se afla in fundul de la Pompidou. Inginerul le-a cerut sotilor Istrati la 15 ianuarie 1977 sa-i trimita copii ale scrisorilor sale, dar nu a primit nici un raspuns.

Scrisoarea din 12 octombrie (partial reprodusa de mostenitorii la p. 226) este prezentata integral in „Brancusi inedit”, la p. 418, cu mici modificarile fata de textul din arhiva. Este regretabil ca lipseste originalul, dar se pot folosi informativ:

„Cher Monsieur Brancusi,

Malgre que vous n'avez pas repondu a mes lettres, je tiens ma promesse de vous tenir au courant de ce qui se passe ici, et en ce qui me concerne j'ai tenu mes engagements.

Sur quinze elements et deux moitiés, j'en ai 10 morceaux et demi qui sont prêts, je vais fondre encore un élément entier et la partie d'en bas (la moitié avec le socle).

Le pylone métallique je l'ai déjà expédié à Tg. Jiu, mais ce qui ne va pas, c'est que les gens de là-bas n'ont presque rien fait. Ils n'ont pas été capables, malgré mon insistance et celle de Madame Tatarescu, de finir l'excavation pour les fondations. Et c'est pour cela que j'ai envoyé là-bas mes ouvrières afin que ne soit pas retardée l'inauguration, pour une bêtise.

L'ouvrier qui fait la métallisation arrive Dimanche ici, et il va commencer cette dernière opération. La métallisation va se faire avec du bronze et non pas avec du laiton.

Je n'ai pas encore trouvé de fil de laiton, et je me suis heurté à l'opposition de l'ouvrier spécialiste de la métallisation et à celle de Madame Tatarescu, en raison de ce que le laiton noircit et donne un aspect sale.

J'aurai entendu que vous allez arriver ici le 25 Octobre. Je vous envoie quelques photos sur lesquelles on voit le support en voie de fabrication, la fonte des éléments et quelques éléments finis après la fonte.

Avec mes meilleures et affectueuses salutations.

In Arhiva Gorjan se pastreaza raspunsul sculptorului datat 15 octombrie 1937:

„Draga Domnule Georgescu

Daca nu-l-am raspuns la scrisorile D/-ta/le este ca n/-am avut alt de spus decat ce/la/ ce vi/-am telegraflat. Imi pare rau ca vi/-ati mahnit - de alt fel eu credeam sa fiu acolo de la 15 octombrie dar am intarziat asteptand S.A. le Maha/ra/ gea care a amanat venirea la Paris in doaua randuri. Acum e vorba sa nu intalnim la 19 curent si la 20 plec cu simbolul la Bucuresti asa ca ne vedem cel mai tarziu la 26 curent.

Cu metalizarea cum sa face ca la inceput sa putea face si acum negreste? - daca nu are fil galben, pana acum sa gasea ori aduceam de aici. Pe fotografie ca/-mi trimiteti nu vad umarul de inighere la capatul elementelor - ori fotografie si rasi facuta?

La plecare vi/-am scris spunandu/-lva ca aveți sa primiti 50.000 lei si vă rugam sa incepeti lucrările pentru fondament si sa verificati calitatea cimentului. Vi/-am mai scris ca vi/-am trimis prin fratele Drea cele douaua mil de lei ca ve dataram - dar nu mi/-ati scris daca le/-ati primit.

Cu multe salutari

C. Brancusi

PS Va intorc scrisoarea ca s-o iscaliti

C.B.

Inginerul primeste scrisoarea la 18 octombrie si raspunde in aceiasi zi. Este de presupus ca a scris-o in romana. In arhiva primita prin „datiune” se pastreaza doar traducerea textului – in ciorna corecta si forma definitiva dactilografata – din care o parte a fost publicata in cartea mosteni-

torilor la p. 226-227. O dovada a faptului ca textul nu este cel original este referirea gresita la intreprinderea „Metalizator”, in loc de „Metalizarea”.

Monsieur Brancusi,

Il resulte de votre lettre du 15 X recue aujourd’hui un mecontentement de votre part a peine cache, dont je ne me sens nullement coupable.

C'est vrai que je vous ai envoye une lettre non signee, c'est une faute regrettable et facile a comprendre, en raison de ce que j'étais presse pour attraper le train du soir. Je vous fais mes excuses pour cette faute involontaire.

Selon votre desir je vous envoie l'autre lettre signee et je pense que votre mecontentement n'a pas pour motif véritable l'incident sus enonce, mais la question de la metalisation. Vous imaginez que je n'ai aucun motif de preferer le bronze au laiton.

Quand je me suis renseigne apres de l'ingenieur de la firme „METALIZATOR” on m'a dit et on m'a écrit (je vous montrerai la lettre) qu'il ne faut pas metaliser la colonne au moyen du laiton, parce que ce dernier noircit a la pluie, de meme que la fonte brute. Madame TATARESCU a ete davis d'employer le bronze. Malgre cet avis, j'ai commandee a la fois du fil de bronze et du fil de laiton, mais, au recu de cette commande les gens de la fabrique mont conseille de n'employer que le bronze. j'ai insistee apres d'eux pour qu'ils me choisissent le bronze le plus jaune possible, et non pas du bronze fonce, et j'espere que la couleur va vous plaire. J'ai commence la metalisation ce matin meme et j'espere la finir en 3-4 jours. Malgre les difficultes enormes que j'ai eu avec les fondations parce que il a plu pendant 20 jours, j'ai envoyee la-bas mes ouvrières afin qu'ils travaillent jour et nuit.

J'espere que le 23 la charpente metallique (le pylone metallique) va etre debout. Cette charpente se compose de trois pieces soudees sur place. Les morceaux sont pret, un est arrive a destination; les deux autres je vais les envoyer avec le tracteur demain.

Le transport de la premiere piece (plus de 9.000 kg) je l'ai fait avec des difficultes a premiere vue insurmontables, sur un chariot en fer, tire par des autos chenilles (comme au Sahara), et escorte de deux puissants camions. Le chariot s'est casse en route et le differentiel d'un des camions s'est rompu.

L'operation a dure 3 jours, mais j'ai réussi. Les deux autres morceaux de charpente sont plus legers et vont aller plus vite a la destination.

Avec les elements de la colonne, ca va; j'en ai 13 et ½ de pret (il manque encore deux, et la moitié de celui du haut).

En ce qui concerne l'argent (50.000 lei) je crois vous en avoir confirme la reception il y a 6 semaines, quand je vous ai ecrit pour la premiere fois. Peut-être n'avez-vous pas recu ma premiere lettre; je vous ai transmis en meme temps une lettre que quelqu'un de Pestisani vous a adressee. Je regrette de savoir que vous n'avez pas recu ma premiere lettre.

Il aici eu également par Gica 2000 lei (je ne sais pas si je vous l'ai confirme ou pas); mais cela ne valait pas la peine de vous faire tant de souci pour une si petite somme d'argent.

En tout cas, si je ne vous l'ai pas confirme a temps, c'est un oubli de ma part, je le regrette et vous prie de m'en excuser.

En ce qui concerne la soudure des elements de la colonne, j'ai du renoncer au projet de mettre un collier parce que je craignais que cela ne se casse a cause des oscillations du vent. Les surfaces qui se touchent sont travaillees avec soin pour qu'elles se superposent parfaitement. Les elements sont fixes au pylone interieur avec des coins.

Enfin vous pourrez vous rendre compte sur place, apres tout ce que je vous ai raconte, que les difficultes que j'ai du vaincre ont ete tres grandes. L'aspect exterieur (la metalisation) n'était rien au point de vue technique, a cote des difficultes de la fonte (fabrication). Si vous trouvez sur place que la couleur ne vous plait pas il sera possible de la changer avec la plus grande facilité.

Je vous attends avec plaisir pour le 25 Octobre, avec mes meilleures salutations.

In volumul „Brancusi inedit” la p.418-419 se publica intreg textul traducerii, cu date gresite inss (12 octombrie in loc de 18 octombrie, 15/8 in loc de 15/X) si nu se semnala inadvertenta mentionata mai sus.

Corespondenta dintre sculptor si inginer se intrepara in perioada cand artistul revine in tara. Fotografile realizate de Stefan Georgescu-Gorjan il surprind pe Brancusi urmarind ridicarea si tragerea elementului II pe stalpu central, la inceput de noiembrie.

Revenit la Paris, sculptorul trimite la 24 noiembrie o telegrama, dupa cum reiese dintr-o scrisoare a inginerului oameni de la Arhiva Brancusi, purtand antetul Societati Petrosani si data de 24 XI 1937

Cher maître,

Suite a votre telegramme d'hier je vous envoie, par l'intermediaire de Mr. Dugardin, ingénieur, un échantillon de fonte métallisée, de la même façon que la colonne. J'espère que vous pourrez trouver un remède contre la rouille, en utilisant les connaissances des spécialistes français.

Je vous prie d'agréer mes salutations les meilleures.

St. Georgescu Gorjan

Aceasta scrisoare nu este reprodusa in „Brancusi inedit” dar se afisa printre copile xerox primeite de Arhiva Gorjan.

La p. 197 din „Brancusi inedit” figureaza in schimb ultima epistolă trimisa de inginer sculptorului. Este dactilografata, dataata 3 V 1943, poarta un antet Editurii Gorjan din str. Poetul Macedonschi, 3 si este inregistrata la Nr 624.

Cher Maître,

Il y a bien des années que je n'ai plus eu l'occasion de vous voir. Je ne suis plus maintenant a Petrosani, mais a Bucarest, ou je suis le propriétaire d'une maison d'édition.

Je vous dérange pour la question suivante: je voudrais faire fondre en bronze en deux exemplaires le buste de mon père, modèle par vous. Vous m'avez donné a ce sujet l'autorisation verbale, lors de votre séjour a Petrosani.

Je voudrais quand même avoir votre autorisation écrite, car autrement je risquerai d'être accusé de faux.

J'espère que vous vous trouvez en bonne santé.

Quand puis-je espérer vous saluer a Bucarest?

Je vous prie, cher maître, d'agréer mes salutations les plus affectueuses.

St Georgescu-Gorjan

Sculptorul nu a raspuns nimic.

Peste ani, intre 9 noiembrie 1966 si 14 mai 1977 inginerul a purtat corespondenta cu mostenitorii artistului in legatura cu autorizatia de a reproduce in bronz bustul talatui sau. Scrisorile, aflate in Arhiva Gorjan, au fost reprodate in revista „Brancusi” Tg.Jiu, nr 3-4/1966, la p.13.

Dupa indelungat amanari, a primit in sfarsit un raspuns clar de la Natalia Dumitrescu si Al. Istrati:

[...]reproduse in bronz a acestui bust este o problema foarte complexa.

Este o opera de tinereata a Maestrului si el insusi a judecat, avand in vedere ansamblul operii lui, sa nu va dea autorizatia pentru ca sa fie reprodus in bronz. De altfel ne-a si vorbit cu pretenții in acest sens.

In anumite cazuri, pentru opera lui gipsurile sunt socotite ca opere definitive si faptul ca sunt fragile nu schimba acest caracter.

Mai adaugam si faptul ca s-ar crea precedente care ar antrena demersuri in acelasi sens, de aceea cu tot regretul nostru, nu va putem acorda aceasta autorizatie.”

Bustul din gips se afila expus in Cabinetul Brancusi de la Muzeul National de Arta din Bucuresti.

Amintirile inginerului Gorjan legate de Constantin Brancusi si de construirea Coloanei monumentale au fost publicate in decembrie 2004 in forma integrala la Editura Universalia in volumul „Am lucrat cu Brancusi”.

Ştefan Georgescu-Gorjan – «AM LUCRAT CU BRÂNCUŞI»

(Ed. Universalia, Bucureşti, 2004)

Carta esențială despre activitatea sculptorului Constantin Brâncuși în România, și despre ridicarea *Coloanei fără sfârșit* nu poate s-o scrie decât înginerul Ștefan Georgescu-Gorjan, cel care a turnat în metal acest uluitor vis brâncușian. Deși manuscrisul a fost predat editurii „Scrisul Românesc” încă din anul 1976, el nu a putut fi publicat integral decât în 2004 prin eforturile conjugate ale doamnelor: Sorana Georgescu-Gorjan – fiica autorului și poetă – editoare Doina Uricariu, cu sprijinul Ministerului Culturii și Culturelor /1/. Tot inițiatiilorlor a două doamne se datorează și ridicarea *Coloanei*, este vorba de Aretia Tătărescu – președintă Ligii Femeilor Gorjene, care venea cu fondurile Ligii pentru ridicarea unui monument dedicat jertfei soldaților gorjeni în primul război mondial și Miliței Pătrașcu, eleva lui Brâncuși, care a orientat comanda către maestrul ei.

Intrucât volumul a fost amplu prezentat de filologul brâncușilog Zenovie Cărlugea (în revista „Portal-Măiastra” din Târgu-Jiu, nr.1 /2005), nu doresc decât să menționez câteva întâmplări din care reiese că întâlnirea sculptorului cu înginerul său (de la a căruia naștere se împlinesc la 11 septembrie 2005 o sută de ani) a fost ursită, apoi să clarifice înginerestă câteva aspecte ale intențiilor lui Brâncuși de a ridica unele *Coloane* colosale, probleme care au stârnit dispute și care ar fi fost mult atenuate sau chiar anulate, dacă această carte ar fi fost publicată la timpul potrivit.

Așadar înginerul Ștefan Georgescu-Gorjan s-a născut la 11 septembrie 1905 în casa de pe strada Madona Dudu nr 23 din Craiova, în care a locuit, o scurtă vreme, și Brâncuși, în 1902, când, după ce absolvisce „Școala Națională de Arte Frumoase” din București, modela portretul lui Ion Georgescu-Gorjan, tatăl lui Ștefan și prieten de o viață al sculptorului. Casa apartință lui Ion Georgescu-Gorjan, căruia Brâncuși îl spunea „nașu”, pentru că acesta era mai mare decât el și-l ajutase de multă ori la nevoie, pe vremea când viitorul sculptor era băiat de prăvălie la Ion Zamfirescu (unde ajunse să fie prin strădaniile lui Ion).

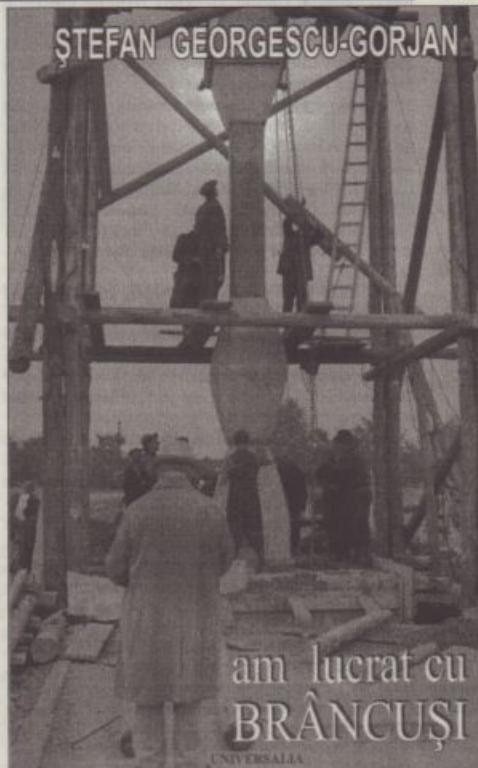
Tot soarta a făcut ca în anul 1935, eminentul inginer să fie trimis de societatea minieră „Petroșani” cu probleme de serviciu prin Europa și să-l întâlnească pe Brâncuși, tocmai când aceasta primește comanda ridicării monumentului.

Discuțiile tehnice preliminare despre posibilitatea realizării *Coloanei* au avut loc între Brâncuși și Ștefan Georgescu-Gorjan la începutul lunii decembrie 1935 și ianuarie 1936, la Paris, a două oară chiar de Sfântul Ion (ziua onomastică a tatălui inginerului și „nașul” sculptorului). La sfârșitul lunii iunie 1937, Brâncuși vine în țară și dicătă cu oficialitățile la București și Poiana, apoi proponește la Târgu-Jiu, unde, asistat de inginerul Ștefan, stabilește locul de amplasare al *Coloanei* (iulie 1937), iar în luna august, locuiește chiar în casa inginerului (strada Cloșca nr. 2, Petroșani). Aici, Brâncuși definitivizează modelul de lemn (miezul pentru turnare), rămânând ca inginerul Ștefan Georgescu-Gorjan să se occupe de realizarea turnării elementelor în fontă. Tot în această perioadă s-au discutat variantele *Coloanei infinite* cu 12 și 15 module întregi, niciodată nepunându-se în discuție varianta unei coloane cu 29 de module, cum susțin unii cercetători.

Din 3 septembrie și până la sfârșitul lunii octombrie, Brâncuși a fost în Paris, probabil pentru a se întâlni cu maharadjahul Holkar de Indor care îi comandase proiectul unui *Templu al liberării* pentru reședința sa din India. Sculptorul revine în țară la sfârșitul lunii octombrie 1937 și la Târgu-Jiu prin 1-2 noiembrie 1937 unde participă la recepționarea nefinisață a *Portii Sărutului* și la sfârșirea bisericii Sfintii Apostoli Petru și Pavel (7 noiembrie) și asistă la montarea primelor elemente pe miez, după care se întoarce la Paris. Revine la Târgu-Jiu în iunie 1838 și stă până la 20 septembrie 1938, definitivând *Poarta sărutului și Masa tacerii*, apoi pleacă la Paris, se pare definitiv.

In ceea ce privește prezența lui Brâncuși la festivitatea din 27 octombrie 1938 (când s-au comemorat 22 de ani de la luptele din 1916 de la podul Jiuului), Ion Alexandrescu afirmă categoric că nu, pentru că Brâncuși a plecat din țară pe 20 ale lunii. Nici Ștefan Georgescu-Gorjan nu a participat, fiind plecat în străinătate cu probleme de serviciu, așa că nu poate depune mărturie.

Om de înaltă probitate morală, Ștefan Georgescu-Gorjan, pe care-l omagiem astăzi, îi pomenește în carte sa pe toți cei care au lucrat la edificarea monumentului, atât la atelierele din Petroșani, cât și la Târgu-Jiu (echipa de pietrari etc.). Pentru a-i identifica pe toți, a întreprins o

am lucrat cu
BRÂNCUȘI

UNIVERSALIA

investigație în anul 1965, fiind ajutat de inginerul Eugen Maier și de juristul Traian Rațiu.

Hărăzindu-i-se un destin înălțător, inginerul Ștefan Georgescu-Gorjan, însă cerut un sacrificiu pe măsură. Cel care a realizat unul din cele mai importante monumente ale lumii contemporane nu a putut participa la inaugurarea monumentului, nu însă a publicat carte în timpul vieții, însă contestat uneori meritile de constructor și nu s-a ținut cont de tehnologia stabilită de el, în calitate de constructor, pentru conservarea *Coloanei*, în fază „VARIA! demolatoare” a ultimei restaurări. Dar i-a rămas cel puțin două mari mulțumiri susținători: realizarea ulorului monument brâncușian și sprijinul necondiționat al fizice sale, doamna Sorana Georgescu-Gorjan, pentru publicarea mărturisilor sale despre Constantin Brâncuși. Acum, la un secol de la nașterea sa, carteia i-a fost publicată postum. Dar avatare! *Coloanei infinite* și ale întregului *Ansambul monumental de la Târgu-Jiu*, continuă și pe care că vor continua la nesfârșit...

Alte amănunte interesante despre relațiile dintre Brâncuși și familia Georgescu-Gorjan cititorii le vor găsi în paginile cărții și le lăsăm plăceră să le descoreze singuri.

Dincolo de aspectele biografice, importanța majoră a cărții constă însă în faptul că ea prezintă calculele de rezistență materialelor și procedurile tehnice folosite la ridicarea *Coloanei infinite* de la Târgu-Jiu, anulând astfel orice fel de speculații. De asemenea sunt analizate și posibilitățile de realizare ale unor *Coloane* mai înalte.

Detractorii inginerului Ștefan Georgescu-Gorjan susțin că:

1. Brâncuși ar fi dorit să facă la Târgu-Jiu o *Coloană* de două ori mai înaltă, cu 29 de module, pe care sculptorul să schițeze pe fundalul unei fotografii a Târgului Finului din localitate,

2. *Coloane* colosale vizate pentru America, înalte de 200 - 300 - 400 m, ar fi avut un număr mare de module (fiind deosebit de suple).

Motive secundare de dispute au mai constituit:

3. amenajarea unui parc zodiacal din jurul *Coloanei*;

4. includerea „Mesei ultime” în structura *Ansamblului monumental de la Târgu-Jiu*.

Problemele s-au pus încă din timpul vieții inginerului Ștefan Georgescu-Gorjan așa că avem răspunsurile oferite în carte, pe care le sintetizăm succint.

Subiectul *Coloanelor* ridică două aspecte, denumite de inginer, legea armoniei plastice și raportul de suplete.

Primul privește dimensiunile modulului (raportul direct proporțional de 1, 2 și 4 dintre latura patratului bazei mici, latura patratului bazei mari și înălțimea sa), al doilea, raportul dintre înălțimea coloanei și latura bazei mici și se justifică prin calculele de rezistență materialelor.

Pentru *Coloana* de la Târgu-Jiu, la dimensiuni stabilite de Constantin Brâncuși, calculele s-au făcut la o viteză a vântului de 150 km/oră, la care, tinându-se cont de suprafața exterioră și greutatea acesteia s-au stabilit grosimea peretilor elementelor și dimensiunile și greutatea fundației. Designul să-tinut cont de calitatea materialelor accesibile la aceea vreme (otel OL 37 pentru miez și fontă pentru module) și de costurile suporbabile. Acest calcul ne demonstrează că o coloană cu 29 de elemente (60 m) dar cu module identice cu cele realizate la Târgu-Jiu (0,45 - 0,9 - 1,8 m) nu ar fi fost posibilă nici dacă miezul acesteia ar fi fost făcut din oțel special OL 52 care însă este greu sudabil. Ar fi fost posibilă însă o coloană de 60 m înălțime din 15 module cu dimensiunile aproximativ duble ale modulelor față de cele de la Târgu-Jiu.

Pentru eliminarea suspiciunilor, în 1978, Ștefan Georgescu-Gorjan a solicitat verificarea calculelor sale de către ing. Victor Popescu, fost șef de catedră de construcții metalice în Institutul de construcții București, care le-a găsit impecabile.

Coloana cu 29 de module, care i-a derutat pe unii exegeti, a fost un trucă fotografic publicat în ziarul „Gorjanul” (8-15 septembrie 1938) reprezentând o *Coloană* de lemn în care este „lipită” de trei ori susținută *Coloana* lui Edward Steichen din grădina Voulangis.

Pentru *Coloanele* colosale de 400 m (ornamentala pentru Chicago) și 500 m (locuibilă pentru New York), calculele ar fi condus la următoarele rezultate:

- este posibilă realizarea unei coloane ornamentale cu 12 elemente întregi de dimensiunea 7,5 - 15 - 30 m (cu care înălțimea ieșă 397,5 m), cum a propus-o Sidney Geist la sesiunea de comunicări din orașul Detroit în 1974 secția Sculptura colosală;

- pentru o coloană locuibilă de 508 m (căt de 3 ori Monumentul din Washington), ar fi nevoie de 3 module întregi cu înălțimea de peste 120 m (dimensiuni nefin calculate, dar ar rezulta laturile bazelor de 30 - 60 m). Rezultă acum că un zgârie nor locuibil în formă de coloană cu multe elemente rămâne o fantezie pură.

În ceea ce privește numărul de elemente al coloanelor realizate de Brâncuși (5 din lemn, una din gips și una din metal) Ștefan Georgescu-Gorjan ajunge la o concluzie interesantă. Acesta este modul de trei. Numărul ar putea fi interpretat prin faptul că o coloană a cerului leagă 3 elemente: lumea subpământeană, pământeană și celestială. De asemenea trei este semnul trinității divine spre care se îndrepăta sufletul mortului, urcând scara celestială care este *Colană fără sfârșit*. A mai existat o variantă cu 12 elemente pentru *Coloana* de la Târgu-Jiu, respinsă de Brâncuși, tot cu 12 elemente fiind cea propusă de Sidney Geist pentru Chicago.

In ceea ce privește motivele secundare de dispute, inginerul Ștefan Georgescu-Gorjan afirmă că niciodată Brâncuși nu a intenționat să amenajeze Parcul *Coloanei* cu simbolurile zodiilor, iar „Mesa ultimă”, configurată din rebururile *Mesei tacerii*, desigur că nu face parte din *Ansamblul monumental de la Târgu-Jiu*. Exegetii însă pot să includă în interpretările lor, aşa cum a făcut-o la modul sublim Constantin Noica.

Probabil că acum, după publicarea cărții, toate incertitudinile vor fi lămurite definitiv.

Concluzia acestei cărți exceptionale ar putea fi următoarea: La cele patru module sculptate în cuvânt de inginerul Ștefan Georgescu-Gorjan (capitolele cărții: Amintiri, *Coloana*, *Templul din Indore* și *Ovoidul în Opera lui Brâncuși*), fiind acesta, Sorana Georgescu-Gorjan mai adăugă trei (notiță biobibliografică a tatălui ei, proiectele arhitecturale la Brâncuși și Epistolari inedit: corespondență Geist-Gorjan), continuând astfel, într-o coloană infinită, familială, dragoste și atașamentul față de creația lui Constantin Brâncuși.

Lucian GRUIA

Notă: 1. O parte a manuscrisului a fost publicată în anul 1988 la Editura „Scrisul românesc”, sub titlu Amintiri despre Brâncuși și o altă parte, în 1996, la Editura „Eminescu”, sub titlu Brâncuși - Templul din Indor.